1. joulukuu 2022

Asia: VNS 5/2022 vp Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta, kuulemistilaisuus 2.12.2022

Kiitos mahdollisuudesta lausua Valtioneuvoston tasa-arvopoliittisesta selonteosta. Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko on kunnianhimoinen ja kokonaisvaltainen. YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI) kannattaa siinä esitettyjä periaatteita sosiaalisesta, ekologisesta ja taloudellisesta kestävyydestä, sukupuolten moninaisuudesta sekä moniperustaisesta syrjinnästä (intersektionaalisuus). Tavoitteet ja tavoitetilat ovat kunnianhimoisia ja kannatettavia.

HEUNIn keskeinen huoli liittyy siihen, miten varmistaa se, että pitkän tähtäimen tavoitteet toteutuvat hallitusten vaihtuessa. Tavoitteiden toimeenpano edellyttää tulevilta hallituksilta lukuisia konkreettisia ja käytännönläheisiä toimia. Tavoitteiden toteutuminen edellyttää siten riittävää sitoutumista yli puoluerajojen sekä toimien riittävää rahoitusta ja resursointia.

Luvussa 2 ”Sukupuolistuneesta väkivallasta vapaa Suomi” kuvaillaan kattavalla tavalla sukupuolistuneen väkivallan erityispiirteitä. Olemme aiemmissa, selonteon valmistelun aikaisissa lausunnoissamme nostaneet esiin rikosprosessin sukupuolisensitiivisyyden ja rikosoikeusjärjestelmän toimijoiden koulutuksen, sukupuolistuneen väkivallan uhrien auttamistoimien resurssit ja sukupuolierityisyyden, sukupuolistunutta väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttaja- ja turvapaikanhakijataustaisten uhrien erityistarpeet sekä ihmiskaupan vastaisen toiminnan. Haluamme korostaa, että kaikkein haavoittuvaisimmassa asemassa olevat sukupuolistuneen väkivallan uhrit tarvitsevat erityispalveluita. Tämä koskee esimerkiksi maahanmuuttajataustaisia naisia, joiden väkivallan kokemukset ovat moninaisia (seksuaalista hyväksikäyttöä, pakkoavioliittoja, silpomista, lähisuhdeväkivaltaa, ihmiskauppaa). Suomessa tarvitaan siten jatkossakin lisää koulutusta heitä kohtaaville ammattilaisille, mutta myös erikoistunutta palvelutarjontaa ja moniammatillista yhteistyötä. Ylipäätään tulee lisätä valtakunnallisesti saatavia ja saavutettavia naiserityisiä palveluita sukupuolistuneen väkivallan uhreille.

Yksi keskeinen este uhrien oikeuksien toteutumiselle on rikosprosessin hitaus ja pitkät tutkinta-ajat, jotka saattavat vähentää yleistä luottamusta oikeusvaltioon. Rikosprosessin nopeutta, sekä sukupuolisensitiivisyyttä tulee Suomessa edelleen vahvistaa. Suomen tulee sisällyttää sukupuolistunut väkivalta poliisille tarjottavaan pakolliseen perus- ja jatkokoulutukseen. Myös rikosprosessin tulee kauttaaltaan olla sukupuolisensitiivistä, niin, että se huomioi sukupuolistuneen väkivallan uhrien erityistarpeet.

Selonteossa korostetaan väkivaltaan puuttumista ja uhrien auttamista, mutta olennaista on etenkin väkivallan ennaltaehkäisy. Väkivallan juurisyihin on siksi pureuduttava ja asenteita muutettava. Nämä toimet liittyvät laajemmin tasa-arvoisen yhteiskunnan ja yhtäläisten mahdollisuuksien edistämiseen.

Luvussa 3, ”Taloudellisen tasa-arvon Suomi” nostetaan esille muuttuvat työn tekemisen tavat. HEUNIssa on vuodesta 2008 tutkittu ulkomaalaistaustaisten työntekijöiden hyväksikäyttöä suomalaisessa työelämässä. Työperäinen hyväksikäyttö korostuu epävarmoissa ja joustavuutta edellyttävissä pienipalkkaisissa töissä, joissa on paljon ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä. Pahimmillaan tästä seuraa kaksien työmarkkinoiden tilanne, jossa ulkomaalaisten työntekijöiden työehdot ja -olosuhteet ovat erilaiset kuin muun työvoiman. Alustatalous ja kevytyrittäjyys ovat viime vuosina nousseet esiin ilmiönä, jossa jo valmiiksi heikommassa työmarkkina-asemassa olevia, usein ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä hyväksikäytetään. Kevytyrittäjyyden kautta voidaan ”verhoilla” työsuhde toimeksiantosuhteeksi eli käytännössä huijata/pakottaa henkilö yrittäjäksi; tästä on esimerkkejä esimerkiksi rakennusalalta.

Yhdenvertaisten ja tasa-arvoisten työmarkkinoiden edistäminen edellyttää siksi sitä, että kaikkein heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien oikeuksia edistetään, hyväksikäyttöä ennalta ehkäistään sekä puututaan eriarvoisten työmarkkinoiden juurtumiseen. Tässä suhteen niin yritykset kuin julkisten hankintaorganisaatiot ovat avainasemassa.

Luvussa 5, ”Tasa-arvoisesti hyvinvoiva Suomi” nostetaan esille tärkeä huomio miesten yliedustuksesta asunnottomien ja vankien joukossa. Selonteosta kuitenkin puuttuu viittaus vielä marginaalisempaan ja vieläkin haavoittuvaan ryhmään, eli naisvankeihin. Naisvangeilla on miesvankeihin ja muuhun väestöön verrattuna merkitsevästi enemmän traumaattisia kokemuksia (Joukamaa ym. 2010). Tutkimuksen mukaan 70 % naisvangeista on joutunut kumppaninsa fyysisesti pahoinpitelemäksi, ja suuri osa on kokenut seksuaalista hyväksikäyttöä joko kumppaninsa (19%), lähisukulaisen (16%) tai muun henkilön (31%) taholta (emt.). Myös vankeinhoidon kokemusten perusteella naisvangit ovat erityisen haavoittuva ryhmä, joiden taustasta löytyy poikkeuksellisen paljon monitahoista syrjäytymistä, syrjintää, sekä sukupuolistuneen väkivallan kokemuksia (ks. Tammi 2022). Rikosseuraamuksen asiakkaina naisvangit tarvitsevat kokonaisvaltaista kuntoutusta, jossa huomioidaan heidän aiemmat traumaattiset kokemuksensa, mielenterveysongelmat ja päihderiippuvuus rikollisen toiminnan taustalla. Naisvankien tukeminen edellyttää siksi erityisiä – ja etenkin naiserityisiä – toimia vankilassa ja vankilasta vapautuessa.

Helsinki, 1.12.2022

Natalia Ollus, OTT
Johtaja

YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI)